

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.2.67-74>

VISELET-KONFLIKTUSOK A XI–XII. SZÁZADBAN [DRESS CONFLICTS IN XI–XII. CENTURY]

SZLANCSOK MARGIT

MATE Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár
szlanccok.margit@uni-mate.hu

Abstract. Due to crisis symptoms after 476, we do not encounter opposition to luxury between the 5th and 10th centuries. The chivalric culture emerging from the 11th century and the opulence accompanying it, revived fashion. The court's young men appeared in short dresses and shaved, in earth-sweeping cloaks, with long beards and curly hair. The religious movements (reform friars, heretics, itinerant preachers) that emerged from the 12th century, with their appearance reminiscent of hermits and apostles came into conflict with the clergy being resplendent in ornate dress and as well as with their evangelical lifestyle with ecclesiastical luxury. The papacy took steps successfully against the efforts threatening its power. It has abolished wildings; and received into the Church those it could. At the beginning of the 13th century, two mendicant orders approved by the Pope were established. The Franciscans and the Dominicans adopted the hermit's wear, the apostolic way of life, and lived in poverty by begging. They were popular among the people, thus they were able to make the wealth of the temples to be forgotten. At the same time, it was the starting point for their opposition to the secular luxury and opulence emerging in the 14th century.

Keywords: chivalric culture, reform monasticism, heretics, apostolic way of life, mendicant orders.

Bevezetés

Az V. századtól a ruhaluxus kérdése egy időre elveszítette aktualitását. A nyugatrómai birodalom bukása után a népvándorlás, a barbár betörések, a kaotikus viszonyok nem kedveztek a fényűzés kialakulásának. Az 1000. év világvége-várása, s az ettől való félelem határozta meg az emberek mindennapjait. A kora középkor egységes viseletében, a férfiak és a nők hosszú és bő, mindent eltakaró, köpenyszerű felsőruháiban, tunikáiban pedig nem találtak kivétlivalót.

1000 azonban elmúlt és a világ megmaradt. A XI. századra megszilárdultak a feudális gazdasági és társadalmi viszonyok, helyreállt a rend, megindult a fejlődés.¹

Udvari aranyifjak

A XI–XII. században kibontakozó és egyre inkább előtérbe kerülő udvari-lovagi kultúra nemcsak a trubadúr-világot hívta életre, hanem megteremtette az „ifjak” (juvenes) kategóriáját, akik másod-, harmadszülöttként (ezáltal az öröklésből kizárva) az udvarban vagy a palotákban léha, kalandozó és fényűző életet éltek.

A ruhakritika ekkor jelent meg ismét és a férfiak újfajta viselete ellen irányult. A problémát a ruha hosszúsága, a haj és a szakáll formája, léte vagy nemléte okozta. Az ezredforduló tájékán Burgundiában és Lotharingiában elterjedő divat az egészen

Opuscula Theologica et Scientifica 2024 2(2): 67-74.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.2.67-74>

lerövidített ruha, a fejen tarkóig felnyírt hajviselet és a borotvált arc volt. Raoul Glaber krónikájában felháborodottan tudósított az 1002-ben Auvergne-ből és Aquitániából a francia király esküvőjére érkező hiú emberekről, akiknek „erkölcsaik ugyanolyan torzak, mint ruházatuk... hajukat a fejük búbjáig levágják, szakállukat borotválják, mint a komédiások.”²

Guillaume de Volpiano 1017-ben a dijoni Saint-Bénigne templom felszentelése alkalmából tartott miséjén prédikált az „ördögi divatok” ellen:

„...Van itt még valaki, aki tisztességes egyáltalán? Miféle veszettség vitt rá benneteket ruháitok széthasogatására és megrövidítésére? Mi ez a felnyírt tarkó a férfiaknál? Micsoda szégyen az állon meredező szakáll? ... Mindezek ... ördögi babonaságok (superstition diabolique)... a gögöt szaporítják, amely minden rossznak gyökere és minden bűn tápláléka.”³

Siegfried, gorzei apát 1043-ban a birodalom erkölcsi romlása miatt aggódott, amiért a franciák „szégyenletes és gyűlöletes szokásait” tette felelőssé; azaz a levágott szakállt, a rövid és szemérmetlenül szégyenletes ruhákat és számtalan más újdonságot. A „perverz idegen viselet” elterjedése együtt járt az erkölcsök romlásával, ezért „...Isten szerelmére kérünk és könyörgünk, hogy hatalmadnál és tudásodnál fogva ítélkezz ezek ellen és orvosold ezeket a gonoszságokat.” – e szavakkal szólt az uralkodóhoz.⁴

Hamarosan fordult a kocka: 1090 körül a juvenes körében a földig érő, bő és uszályos ruhák, a csőrös cipő, a hosszú haj és a szakáll viselete lett divatos. Ez ismét a papság felháborodását eredményezte. Erről Canterbury Szent Anzelm (1033–1109) tájékoztatott: a „férfias formákat” sírta vissza a naponta fésült és ápolt haj, a puhány viselkedés helyett.⁵ 1096 körül, hamvazószerdai miséjét követően Anzelm saját kezűleg kurtította meg a hosszú sörényeket. Az 1096-os roueni zsinaton el is rendelték, hogy a férfiak csak keresztényekhez illő, azaz rövidre nyírt hajjal léphetnek a templomba. 1102-ben Londonban az olyan hajviseletet tették kötelezővé, amelynél a szem és a fül is kilátszik. 1105-ben Angliában, Serlon püspök a paráznság eszközét látta a megnövesztett szakállakban, hiszen azért nem vágták le őket, nehogy a borosta felsértse szeretőjük arcát.⁶

A XII. században Ordericus Vitalis (1075–1142) írt megbotránkozva az ifjak egyszerűséget és tisztességet nélkülöző öltözeteiről. Bő ruháik farokszerű uszálya a földet söpri és a port veri fel, a skorpiókhöz teszi őket hasonlatossá. Tölcsérszerű, szintén a földön húzódó ruhaujjai akadályozzák mozgásukat. A tisztességes hajviselet helyett a prostituáltakhoz hasonló hosszú üstököt hordanak. Fürtjeiket bodorítják, szakállukat megnövesztik. A divatos férfiviselet csupán nőies elpuhultságot és paráznságot mutat, mindenféle hasznos tevékenységre alkalmatlan.⁷ A végső felháborodást azonban a lábbelik okozták: a csőrös cipők Ordericus Vitalis szerint csak a láb torzulásának elrejtésére valók.⁸

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.2.67-74>

Clairvaux-i Szent Bernát (1091–1153) az elpuhult, fényűző ruhákban és selyemzubonyokban virító, csigákba rendezett hajfürtökkel a hölgyek tetszését kereső ifjakkal szembe a lovag eszményét állította. Krisztus katonáinál:

„a haj tövig le van nyírva, - mert hiszen az apostol szerint gyalázat a férfiúra, ha hosszú a haja - nem kenik-fenik magukat, nem sokat adnak a külső csínre és tisztaságra; borzasan, porosan, a nap hevétől megbarnultan, sötét páncélban járnak...”⁹

A ruházat megléte és nem milyensége a fontos - idézte a Bibliát (1Tim 6,8) -, inkább egyszerű legyen, mintsem hivalkodó.¹⁰ Guillaume de Malmesbury krónikájában 1129-nél a hosszú hajú férfiokról írva azt panaszolta, hogy született nemükről elfeledkezve külsejüket teljesen nőiesre alakítják.¹¹ A lovagból remetévé vált Szent Gerlac (†1170 körül) a hozzá látogató fiatalokat - adolescentes et juvenes - erőteljesen korholta festett, bodorított és gonddal fésült hajkoronáik miatt, s maga vágta le ezeket.¹²

A XI–XII. századi divatkritika tehát először a ruhák megrövidítése és a borotválkozás, majd a ruhák meghosszabbodása és a szakállviselet ellen irányult. A laikusokat előbb az egyházi személyekkel, később a bűnbánó zárándokokkal vagy eretnekekkel lehetett a külső okán összekeverni. A karokat és a lábakat szabadon hagyó rövid ruha erkölcstelen és szemérmetlen, a borotvált arc a klerikusok megkülönböztető jele, az uszályos ruha és a hosszú haj nőies volt, a szakáll a bujaságot szolgálta. A divat minden esetben felháborodást és botrányt okozott.

Vándorprédikátorok, reformszerzetesség, eretnekek

Az egyre erősödő katolikus egyház és papság számára a XII. században az udvari piperkőcök mellett újabb veszélyforrás jelentkezett, ezúttal a társadalom alsó feléről.

A XI. századtól induló reformszerzetesség és a vándorprédikátorok az evangéliumi apostoli életmód (vita apostolica) követésére buzdítottak. Az egyszerű viselet, az apostolokéhoz hasonló megjelenés, a szegényes öltözet jelzi a lélek tisztaságát, Krisztus követését és az evangéliumi életeszményt - hirdették.

Remete Péter egyszerű gyapjú tunikát viselt, csuklyával és köpönyeggel, mezítláb járt, kenyeret, néha halat evett, de bort sohasem fogyasztott.¹³ Robert d'Arbrissel durva szőrcsuhában, szintén mezítláb, hosszú szakállal és rövid hajjal prédikált.¹⁴ Henri de Mans felkötött hajjal, hosszú szakállal és mezítláb térített: 1116-ban Le Mans-ban a prostituáltakat levetkőztette, hajukat levágta, majd elégette. Ezután „valamennyi utcalány négy solidus ára rongyos kelmét kapott... majd Henri felszólítására sorra feleségül vették őket a városi ifjak.”¹⁵ Bresciai Arnoldot, „a világ megvetésének szenvedélyes prédikátorát, aki testét pedig durva öltözékekkel és bőjttel sanyargatta”¹⁶ eretnek tanai miatt megégették, holott egyszerű ruhája, aszkéta életmódja elismerésre talált a nép körében:

„barátcsuhát viselt, de ahhoz éppenséggel nem maradt hű... farkas létére báránybőrt öltve a Városba ment és a műveletlen nép lelkét tetszetős tanával haragra lobbantván, azon lázadás alkalmával óriási tömeget vont magához, azaz félrevezetett.”¹⁷

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.2.67-74>

Bernard de Tyron remeteközösségét alantas, hitvány, elhanyagolt, dísztelen és ápolatlan ruháik miatt nem szerzeteseknek, hanem szaracénoknak hitték (1109).¹⁸

Az önmegtartóztatás és az apostoli rongyok ellenpéldáját mutatták viszont a flandriai Tanchelm,¹⁹ akit 1115-ben agyonverték; vagy az 1148-ban kolostorfogságra ítélt breton Eon de Stella: a leírások szerint mindketten fényűzően díszített ruhákban jártak.²⁰

A XII. századi legjelentősebb eretnekmozgalmak:²¹ a katharok és a valdensesk is az anyagi javak, a bőséges ételek és a finom ruházat megvetését hirdették.

Az 1170/1190 körül létrejött kathar szekta - amelynek tagjai „igazi keresztényeknek” vagy „jó embereknek” nevezték magukat -, a lélek felszabadítását, a Gonosz által uralt világtól való teljes elszakadást tanította. Vallási dualizmusuk egyesítette az apostoli lét önkéntes szegénységét a minden földi dolgot megtagadó manicheizmussal:

„Mi Krisztus szegényei, hajléktalanok vagyunk, városról városra menekülünk [...] szent életet élünk, böjtölünk, megtartóztatjuk magunkat, éjt nappallá téve imádkozunk, dolgozunk, és saját kezünk munkájával keressük meg, ami kevésre szükségünk van. Magunkra vállaltuk ezt, nem vagyunk e világ rabjai...”²²

Előjáróik, a perfektek a korabeli egyház romlott és dúsgazdag életével szembenállva kifogástalan szegénységben éltek. Az anyagi lét szigorú megtagadása miatt nem fogyasztottak olyan ételeket, amelyek testi egyesülésből származnak (hús, tej, tojás, sajt).²³ A böjti előírásokon²⁴ túl minden héten háromszor böjtöltek - ekkor csak kenyeret és vizet vettek magukhoz.²⁵ A tökéletes tisztaság elérése érdekében szinte éhen haltak (endura). A kathar perfektek szent életvitele csodálatot váltott ki az egyszerű emberek körében, ugyanakkor fokozta az egyház ellenszenvét. III. Ince kereszties hadjáratot indított ellenük (1209–1229), és végleg felszámolta a kathar eretnekséget.

A valdens mozgalom alapítója, Petrus Valdesius az evangélium szerinti apostoli életet követte: 1173-ban szétosztotta vagyonát a szegények között, majd Lyonban prédikálni kezdte a nép nyelvére lefordított Bibliát. A valdensesk az apostoli szegénységet és a bűnbánatot hirdették. Elítélték a feudális egyház fényűzését, a papság gazdagságát és mértéktelenségét. A tagok kettesével, apostoli öltözetben, durva gyapjúruhában, mezítláb jártak prédikálni. A perfektek szíjjal felerősített sarufélét viseltek, megkülönböztetésül a többi tagtól. Innen kapták később a sandaliati (szandálosok) nevet. Ők magukat lyoni szegényeknek (pauperes de Lugduno) nevezték.

1179-ben a III. Lateráni zsinaton a katharokkal együtt a valdensesket is elítélték. Az 1184. november 4-én, III. Lucius pápa által kiadott, Ad abolendam kezdetű bulla eretnekséggel vádolta és kiközösítette őket.

Az eretnekmozgalmak mellett korabeli laikus szerveződésekkel is találkozunk a korszakban. A humiliatusok festetlen, szürkés színű, egyszerű gyapjúruházata (innen kapták a nevüket) az alázat erényét szimbolizálta.²⁶ 1178-tól Lombardiában az evangéliumra épülő életet folytattak. Hetente háromszor böjtöltek, mindenük közös volt. Bár a többi eretnekekkel együtt a pápa kiközösítette őket, egy részük beilleszkedett az

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.2.67-74>

egyház keretei közé;²⁷ ugyanúgy, mint a valdensek Szegény katolikusok (1208, Durandus de Osca), Egyesült szegények (1210, Bernardus Primus), valamint a Lombard szegények (1212) nevű csoportjai.

Az egyházba visszafogadott (korábban eretnek) mozgalmak és a laikus bűnbánó közösségek a világi vallásos fraternitások kezdetét jelzik.²⁸ Tagjaik számára az elsődleges szabály a sicut continentes (önmegtartóztatás), az egyszerű öltözködés és a mérsékelt böjt volt; mellette azonban folytathatták világi életüket. Ezek a testvérületek előre vetítik a koldulórendek (főként a harmadrendek) életformáját, elveit. Ferenc is laikus bűnbánóként, kizárólag az evangéliumi parancsok szerint élt; Domonkos pedig az albigens prédikátorok sikerét szerény öltözetüknek, a remetéket és a prófétákat idéző megjelenésüknek és egyszerű, nem fényűző életmódjuknak tulajdonította. A koldulórendi szerzetesek vándorprédikátorként városról-városra jártak. Koldulásból, szegénységben és egyszerűségben éltek, a krisztusi utat járták – népszerűek voltak a nép körében.

Konklúzió

III. Ince tudatos egyházpolitikával integrálta mindkét koldulórendet az egyház szervezeti keretei közé (1210, 1216), így feledtetve a hívek között a papság gazdagságát és hatalmas vagyonát. Lényegében tehát a pápaság sikerrel lépett fel a XI–XII. században jelentkező egyházellenes törekvésekkel szemben. Felszámolta a vadhajtásokat; akiket pedig lehetett, befogadott az egyház keretei közé.

A korábban az eretnekek és a vándorprédikátorok által képviselt öltözködés-ideológia kizárólagos hordozóivá a koldulórendek váltak. A remete viselet mellett az apostoli életforma, az evangéliumi szegénység megvalósítása jelentette a kiindulópontot számukra, hogy újult erővel lépjenek fel többek között a XIII. századtól kibontakozó luxus és fényűzés ellen.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] Frugoni (1989): Arnaldo da Brescia nelle fonti del secolo XII. – Giulio Einaudi, Torino.
- [2.] Alatri, M. (1986): Eretici e inquisitori in Italia. I. Il Duecento. – Collegio San Lorenzo da Brindisi, Ist. Storico dei Cappuccini, Roma.
- [3.] Ambrosioni, A. (1993): Gli Umiliati: punti di arrivo e prospettive di ricerca. – In: Ambrosioni, A.: Movimenti religiosi del XII secolo tra ortodossia et eterodossia: il caso degli Umiliati. – Cusl, Milano.
- [4.] Borst, Arno (1953): Die Katharer. – In: MGH 12/84–89, Stuttgart.
- [5.] Craveri, Marcello (1996): L'Eresia. Dagli gnostici a Lefebvre, il lato oscuro del cristianesimo. – Milano, Mondadori.

Opuscula Theologica et Scientifica 2024 2(2): 67-74.

A Wesley János Lelkészsképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.2.67-74>

- [6.] Dal Pino, Francesco (1984): *Il laicato italiano tra eresia e proposta pauperistico-evangelica nei secoli XII-XIII.* – Padova.
- [7.] Giesebrecht, W. von (1885): *Geschichte der deutschen Kaiserzeit.* – Leipzig.
- [8.] Gombos F. Albin (szerk.) (1913): *Középkori Krónikások XV-XVI.* – Budapest.
- [9.] Hinnebusch, J. F. (1972): *The Historia occidentalis of Jacques de Vitry. A Critical Edition.* – University Press, Fribourg.
- [10.] Klaniczay G. (1982): *Öltözködés és ideológia a középkorban.* – In: Klaniczay G., S. Nagy K. (szerk.): *Divatszociológia.* – Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest.
- [11.] Klaniczay G. (1990): *A civilizáció peremén.* – Magvető, Budapest.
- [12.] Manselli, R. (1963): *L'eresia del male.* – Morano, Napoli.
- [13.] Manselli, R. (1975): *Studi sulle eresie del secolo XII.* – Istituto storico italiano per il medio evo, Roma.
- [14.] Merlo, G. G. (1989): *Eretici ed eresie medievali.* – Il mulino, Bologna.
- [15.] Merlo, G. G. (1984): *Valdesi e valdismi medievali.* – Claudiana, Torino.
- [16.] Merlo, G. G. (1996): *Contro gli eretici.* – Il Mulino, Bologna.
- [17.] Migne, Jacques Paul (1954): *Patrologiae Cursus Completus. Series Latina (PL).* – Turnhout.
- [18.] Pegrari, M. (a cura di) (1991): *Arnaldo da Brescia e il suo tempo.* – Brescia.
- [19.] Platelle, H.(1975): *Le problème du scandale: les nouvelles modes masculines aux XIe et XIIe siècle.* – *Revue belge de philologie et d'histoire* 53(4): 1071-1096.
- [20.] Puskely M. (1998): *Kétezer év szerzetessége. Szerzetesség- és művelődéstörténeti enciklopédia I-II.* – Dinasztia Kiadó-ház, Budapest.
- [21.] Vauchez, A. (1993): *Movimenti religiosi fuori dell'ortodossia nei secoli XII e XIII.* – In: Vauchez, A. (a cura di): *Storia dell'Italia religiosa, I. L'Antichità e il Medioevo.* – Laterza, Roma-Bari, 311-347.
- [22.] Zaroni, L. (1911): *Gli Umiliati nei loro rapporti con l'eresia, l'industria della lana ed i Comuni nei secoli XII e XIII, sulla scorta di documenti inediti.* – Hoepli, Milano.

Összefoglaló. A 476 utáni válságjelenségek miatt az V–X. században nem találkozunk luxusellenességgel. A XI. századtól kibontakozó lovagi kultúra és az ezzel együtt járó fényűzés hívja megint életre a divatozást. Az udvari aranyifjak hol rövid ruhában és borotváltan, hol földet söprő köpenyekben, hosszú szakállal és bodorított hajjal mutatkoztak. A XII. századtól megjelenő vallásos mozgalmak (reformszerzetesek, eretnekek, vándorprédikátorok) remetéket és apostolokat idéző megjelenésükkel szembe kerültek a díszes ruhákban pompázó papsággal ugyanúgy, mint evangéliumi életmódjuk az egyházi fényűzéssel. A pápaság sikerrel lépett fel a hatalmát veszélyeztető törekvésekkel szemben. Felszámolta a vadhajtasokat; akiket pedig lehetett, befogadott az egyház keretei közé. A XIII. század elején megalakult a pápa által is szentesített két koldulórend. A ferencesek és a domonkosok átvették a remete viseletet, az apostoli életmódot; koldulásból, szegénységben éltek. Népszerűek voltak a nép körében, s így feledtetni tudták a templomok gazdagságát.

Opuscula Theologica et Scientifica 2024 2(2): 67-74.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Szlancsok: Viselet-konfliktusok [Szlancsok: Dress conflicts]

- 73 -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.2.67-74>

Ugyanakkor ez jelentette számukra a kiindulópontot a XIV. századtól kibontakozó világi luxus és fényűzés elleni fellépéshez is.

¹ Jelen tanulmány megírásakor nagymértékben támaszkodtam Klaniczay Gábor: *Öltözködés és ideológia a középkorban* című írására.

² Glaber, Raoul (1886): *Histoires*. – In: Platelle 1073.; Klaniczay (1982); Klaniczay (1990).

³ Platelle 1075.

⁴ Giesebrecht 714–718.; Platelle 1075–1076.; Klaniczay (1982) 13.

⁵ „*Eo tempore curialis juvenus ferme tota crines suos juvenularum more nutriebat; et quotidie pexa, ac irreligiosis nutibus circumspiciens, delicatis vestigiis, tenero incessu, obambulare solita erat.*” – Eadmeri Cantuariensis monachi. – In: PL 159,376.

⁶ Platelle 1079.

⁷ „*Sic post obitum Gregorii papae, et Guillelmi Nothi, aliorumque principum religiosorum, in occiduis partibus pene totus abolitus est honestus patrum mos antiquorum. Illi enim modestis vestiebantur indumentis, optimeque coaptatis ad sui mensuram corporis. Et erant habites ad equitandum et currendum, et ad omne opus quod ratio suggerebat agendum. Ast in diebus istis veterum ritus pene totus novis adinventionibus commutatus est. Femineam mollitiem petulans juvenus amplectitur, feminisque viri curiales in omni lascivia summopere adulantur. Pedum articulis, ubi finis est corporis, colubinarum similitudinem caudarum imponunt, quas velut scorpiones prae oculis suis prospiciunt. Humum quoque pulverulentam, interularum et palliorum superfluo surmate verrunt, lohngis latisque manicis ad omnia facienda manus operiunt, et his superfluitatis onusti celeriter ambulare vel aliquid utiliter operari vix possunt. Sincipite scalciati sunt ut fures, occipite autem prolixas nutriunt comas ut meretrices... Crispant crines calamistro. Caput velant vitta, sine pileo...*” – *Historia Ecclesiastica. pars III., lib. VIII.* – In: PL 188,587.

⁸ „*Hic in multis reprehensibilis et infamis erat, multisque vitiorum pestibus obsecundabat. Ipse nimirum, quia pedes habebat deformes, instituit sibi fieri longos et in summitate acutissimos subtolares; ita ut operiret pedes, et eorum celaret tubera, quae vulgo vocantur uniones.*” – „*Fulco Andegavensis comes novam calceorum formam excogitat*”, *ibid.* c. 586.

⁹ S. Bernardi Abbatis Clarae-Vallensis: *De laudae novae militiae ad milites templi*. – In: PL 182.

¹⁰ *ibid.* c. 912.: „*Vestium ornatum luxumque in eisdem persequitur*”

¹¹ „*crinitis nostris, qui obliti quid nati sunt, libenter se in muliebris sexus habitum transformant...*” – *Historiae novellae. I/4.* – In: PL 179,1396–1397. Platelle 1082.

¹² *Vita sancti Gerlaci*. – In: AASS. Jan. I/310.

¹³ „*Lanea tunica ad puram, cucullo super utrisque talaribus, byrro desuper induebatur; braccis minime, nudipes autem; pane, vix pisce, nunquam vino alebatur.*” – Guibert de Nogent: *Gesta Dei per Francos*. – In: PL 156,705.

¹⁴ *Epistola Marbodi Redonensis episcopi*. – In: PL 171,1183.

¹⁵ *Gesta pontificum cenomannensium*. – In: RHF. 12, 547–549.

¹⁶ *Ioannis Saresberiensis Historia Pontificalis. John of Salisbury's Memoirs of the Papal Court*. Ford.: Marjorie Chibnall (1955). – London-Edinburgh-Paris-Melbourne-Johannesburg-Toronto-New York.

¹⁷ *Freisingi Ottó: I. Frigyes császár tettei*. – In: Gombos F. Albin (szerk.) (1913): 101–102., 183. *Bresciai Arnoldról: Frugoni* (1989); *Pegrari (a cura di)* (1991).

¹⁸ „*...habitum quidem monachi habentes, sed vilem, incultum, villosum, a caeterorum habitu monachorum valde dissimilem, ovibus ipsis a quibus sumptus fuerat valde consimilem...Porro hujusmodi habitum rudes atque bestiales homines, in illis partibus habitantes, quia antea non noverant, abhorrebant; nec monachos eos, sed Saracenos, per subterraneas cavernas ad explorandos cives suos advenisse existimabant.*” – Gaufredi Grossi: *Vita S. Bernardi Tironiensis*. – In: PL 172,1410.

Opuscula Theologica et Scientifica 2024 2(2): 67-74.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.2.67-74>

¹⁹ „Audiebat illum populus seductus sicut angelum Dei. Imo, vere ipse angelus Satanae...”. – S. Norbertus archiepiscopus Magdeburgiensis – In: PL 170,1313.

²⁰ Borst (1953) – In: MGH 12/84–89. – Stuttgart.

²¹ Manselli (1963); Manselli (1975); Alatri (1986); Merlo (1984, 1989, 1996); Vauchez (1993) 311–347.; Craveri (1996).

²² Idézet a kölni katarok egyházbírálatából (1143). – Klaniczay (1982) 24.

²³ Felfogásuk szerint a Jó és a Gonosz angyalainak harca idején a földi asszonyok félelmükben elvetéltek, magzataik a földre estek, amelyekből vadállatok és madarak lettek. Ezek az élőlények tehát emberi húsból származnak.

²⁴ Bár ezek nem egyöntetűek, a monasztikus böjti rend általános jellemzői: 1. Nagyböjt (Húsvét előtti 40 nap, napi egy étkezés) 2. Szent Apostolok böjtje (pünkösd utáni első vasárnaptól június 28-ig, november 15-karácsonyig) 3. Szent Szűz elszenderülésének böjtje (augusztus 1-től 2 hét), Heti böjtök, Karácsony és Vízkereszt vigíliája, Szent Kereszt felmagasztalása (szept. 14.), Keresztelő Szent János lefejezése (aug. 29.) – Puskely (1998) 188.

²⁵ Manselli (1963) 150–190.

²⁶ „eo quod in paupertate et asperitate habitus et gestus exterioris...ostendant humilitatis exemplum.” – Hinnebusch (1972) 144.

²⁷ 1201-ben III. Ince szerzetesrenddé alakította őket, azonban 1571-ben V. Pius megszüntette a rendet. – Zanoni (1911); Ambrosioni (1993) 65–101.

²⁸ Dal Pino (1984)

